

ВИРОБНИЧИЙ РИЗИК ЯК ІНСТРУМЕНТ ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Розглянуто причини перевиробництва продуктів або послуг як наслідок створення монополій: у результаті поняття «виробничий ризик» як причини імовірної втрати прибутку, інвестування відбувається у поточні проекти, велика кількість інвестицій призводить до створення монополії, яка, в свою чергу, витрачає надлишкові кошти не на створення та впровадження нових технологій у виробництві, а на створення бренду, та знищення або поглинання конкурентів. Розглянуто процес створення монополій і перехід до процесу перенасичення ринку. Досліджено спосіб функціонування підприємства в умовах планової економіки, конкурентному ринку і в умовах невизначеності. Запропоновано розширити поняття «виробничий ризик» і видалити поняття з групи інвестиційних ризиків до групи технологічних інвестицій, що допоможе додатково дослідити явище перевиробництва і в перспективі зняти навантаження технологічно та морально застарілого перевиробництва на монетарну політику світових інститутів і стимулювати технологічний розвиток і світове споживання.

Ключові слова: виробничий ризик, світова рецесія, технологічний розвиток, монополії.

S. M. KRAVCHUK
National transport university

PRODUCTION RISK AS A TOOL TECHNICAL PROGRESS IN ENTERPRISES

Causes overproduction of products or services as a result of the creation of monopolies as a result of the concept of "commercial risk" as the cause of the probable loss of profits, investment takes place in current projects, a large number of investment creates monopolies which in turn consumes excessive resources than developing and implementing new technologies in production and on brand building, and destroy or takeover competition. Effects of overproduction of the global recession undervalued, attempts to stimulate the market consumption of obsolete products and services - the result of investors increase returns and reduce risk of loss of investment. The process of creation of monopolies and the transition process in the glut. Investigated the way the company in a planned economy, a competitive market and in conditions of uncertainty. Proposed to extend the concept of "commercial risk" and remove the concept of a group of investment risk in the group of technological investments that will further explore the phenomenon of overproduction and eventually remove the burden of outdated technology and overproduction of monetary policy and global institutions to encourage technological development and global consumption.

Keywords: production risk, global recession, technological development, monopoly.

Вступ. Виробничий ризик – це умова переходу функціонування підприємства (способу ведення бізнесу) на кожному етапі розвитку і інструмент отримання додаткової премії в умовах невизначеності ринку.

А. Сміт, П. Ф. Друкер, А. Віллет, А.С. Грінберг розглядали ризик як ймовірність зменшення прибутку, тобто загрозу існування підприємства на ринку товарів чи послуг. Ця модель оцінки виробництва і інвестицій призводить до створення монополій. Монополії, в свою чергу, розглядають нового гравця на ринку послуг як ризик і починають поглинання або знищення даного суб'єкту господарювання на що витрачає значну частину свого ресурсу. Сучасні монополії завдають збитків ринку технологічною стагнацією продукції або послуг, призводять до перенасичення ринку і разом з іншими промисловими монополіями призводять до економічної рецесії. Прикладом роботи монополії є економічна криза 2008 року, за якої індекс «S&P 500» оновив десятирічний мінімум і почав зростати лише після монетарного стимулювання світовими банками. Поняття ризику є однією з причин економічної і технологічної світової рецесії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом в науковій літературі проблеми управління ризиками набувають важливого значення. У вітчизняній літературі ці питання вивчали вчені: В.Д. Базилевич, В.В. Вітлінський, В. І. Гончар, А. В. Гриньов, В.І. Дубровін, О.Є. Користін, М.О. Левченко, В.Г. Лопатовський, А.А. Мазаракі, Л.А. Савицька, Л.М. Титаренко, Ю.В. Тюленєва, О.Л. Устенко, А.М. Фомичев, І. Г. Черданцева та інші., які коментуючи статтю 42 Господарського кодексу України підтвердили її положення про те, що підприємницька діяльність є ризиковою, тобто дії учасників підприємництва в умовах сформованих ринкових відносин, конкуренції, функціонування всієї системи економічних законів не можуть бути з повною визначеністю розраховані і здійснені [1]. Багато рішень у підприємницькій діяльності доводиться приймати в умовах невизначеності, коли необхідно обирати напрям дій із декількох можливих варіантів, здійснення яких складно передбачити..

Невирішена частина загальної проблеми. Коментуючи точку зору науковців, слід зазначити, що незважаючи на вагомий внесок, який зробили вчені у розробку оцінки інвестиційної привабливості нових технологічних проектів, явище виробничого ризику недооцінене у зв'язку з невирішеною проблемою перевиробництва продуктів та послуг [2, с.56].

Загальна мета дослідження. Для стратегічного управління підприємством за умови перевиробництва необхідно вірно перерозподіляти інвестиційні ресурси на технологічні розробки, тобто

диверсифікувати ресурси між виробництвом поточної продукції та кінцевим технічним вдосконаленням нових проектів.

Викладення інформації. Якщо ж розглянути детальніше виникнення підприємства і монополіста на ринку – можна побачити що першопричиною був саме виробничий ризик. Створення нового продукту – прямий інвестиційний ризик, вихід з цим продуктом – виробничий ризик (ризик невиконання плану випуску продукції по причині малого попиту чи нестачі сировини). Ризик зумовлює розвиток ринку і спроба уникати ризику – це пряма втрата прибутку [3, с.291].

Існує три види умов функціонування підприємства:

1. Підприємства, що функціонують в умовах планової економіки (в умовах відсутності будь-яких ризиків і конкуренції на ринку).

В сучасних стратегіях ведення бізнесу планову економіку слід розглядати як економічний ефект, який створюється у монополіста на конкурентному ринку.

Планова економіка виникає не завжди суто з політичних причин, а й з економічних, коли на конкурентному ринку з'являється монополіст і поглинає майже весь попит на продукцію ринку. При значному збільшенні попиту на продукцію монополіста він, як правило, не інвестує у збільшення потужностей виробництва, а завантажує наявні потужності, а надлишки замовлень формує у чергу. У зв'язку з цим ціна на одиницю продукту не падає різко, а наявна черга замовлень дозволяє монополісту функціонувати планово. У випадку збільшення виробничих потужностей підприємство виходить із планового функціонування, ризикує швидко зменшити ціну на одиницю виробу і через деякий час зменшити навантаження виробничих потужностей, а отже отримати ризик відтоку інвестицій.

2. Підприємства, що функціонують на конкурентному ринку в умовах невизначеності і в умовах допуску до ризику (як правило, в галузях що швидко розвиваються, недооцінених галузях).

3. Підприємства, які працюють в умовах невизначеності ринку і в наслідок прогнозованості ринку не використовують ризик як спосіб додаткової премії (підприємства, які працюють в лух сегменті).

В часи світової економічної рецесії більшість підприємств у тому числі монополії працюють в умовах перенасичення ринку [4, с.12]. Монополії не можуть гнучко реагувати на попит чи потреби споживача, більше того сучасні монополії де-факто вважають, що споживач не знає своїх потреб і вимог до продукції і починають диктувати потреби споживачу – це призводить до дисбалансу на ринку [5, с. 29]. Економічна рецесія – це процес, який балансує потреби споживача з можливостями виробника.

Значно допрацював поняття «ризик» американський економіст Френк-Хайнеман Найт у своїй праці «Поняття ризику та невизначеність». У ній Найт наводить власну розроблену концепцію згідно якої отримання великих прибутків від ризикованих угод – це премія за ризик, що не піддається вимірюванню та прогнозуванню [4, с. 9].

Варто відзначити, що ця концепція не досконала і суперечлива, хоча і досить прогресивна як на той час. За даною концепцією виходить що будь-які спроби передбачення не мають сенсу, Найт вважав що внаслідок появи у підприємця нової інформації про ризиковану угоду його доходи зменшаться. На нашу думку це твердження не має під собою реального підґрунтя, адже чим більше у суб'єкта підприємницької діяльності інформації про угоду, тим більші шанси знизити її ризикованість шляхом прийняття адекватних дій і ні в якому разі така інформація не призводить до зменшення очікуваного прибутку.

Американський економіст Гаррі Марковіц визначав, що однією з цілей гравців фінансового ринку є зростання рівня майбутнього доходу, іншою – зниження рівня ризику або ступеня невизначеності доходу. Досягнути цих цілей можливо лише шляхом створення ефективного інвестиційного портфелю для певного фінансового ринку в єдиному варіанті [5, с.347].

Джеймс Тобін (1919–2002) стверджував, що залучення безризикових цінних паперів робить структуру портфелю оптимальною. Також Гаррі Марковіц запропонував вважати показником рівня ризику відхилення очікуваного значення випадкової величини (прибутку) від її середнього значення (варіацію) і стандартне відхилення. Значно допрацював теорію Марковіца Вільям Шарп, розділивши загальний ризик на дві складові: систематичний і специфічний ризик. Систематичний ризик він розглядав як наслідок загальноекономічних зрушень, а специфічний – як результат господарської діяльності окремого підприємства [5, с.399].

Досвід кризи 2008 року довів що стимулювання споживання монетарними інструментами не є ефективними, оскільки:

1) Монетарна політика світових фінансових інститутів стимулює споживання для зменшення надлишків продукції на складах монополій [6, с.43]. Подібними діями фінансові інститути страхують від збитків монополії за рахунок знецінення національної валюти;

2) Інвестування в нові розробки монополії вважають ризиком, а збільшення попиту завдяки монетарними стимулами вважають достатньою причиною для інвестування у існуюче виробництво.

В країнах з плановою економікою вивченню питання ризиків взагалі і економічного ризику зокрема практично не приділялося ніякої уваги, ні в теоретичному ні в практичному сенсі. Тим не менш варто відзначити що окремі спроби все таки були. У 20-х роках ХХ століття на рівні Раднаркому були ухвалені деякі нормативні документи, в яких згадувався виробничо-господарський ризик. Про це свідчить Велика

радянська енциклопедія, яка тлумачить ризик як можливість настання збитків внаслідок загибелі або пошкодження майна, або ж неможливості виконання зобов'язань [3, с.18].

Ситуація почала змінюватися лише в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття внаслідок появи нових форм власності. Велику роль у цьому зіграв і розпад СРСР, початок приватизації і як наслідок зародження нових відносин між суб'єктами господарювання.

Щоб підприємства успішно функціонувало в нових умовах, що характеризувалися невизначеністю, хиткою політичною та економічною ситуацією, неспроможністю держави контролювати несприятливі чинники, що виникали при її функціонуванні, керівники мали враховувати фактор ризику, особливо економічного, у своїй діяльності. Саме за таких умов виникла потреба у поглибленому вивченні питання впливу ризиків (зокрема економічних) на функціонування підприємства, підприємців почало цікавити питання безпеки ведення бізнесу та управління ризиками. Отже виникла потреба у впровадженні здобутків вчених, що присвятили свої праці вивченню ризиків у життя і подальшого вивчення цих питань.

Незважаючи на те, що ризикологія – наука, що виникла порівняно нещодавно, ще здавна були всі передумови для її появи і розвитку. Ключовою проблемою ризикології в підприємницькій діяльності є проблема взаємозалежності ризику і прибутку.

Висновки. Поняття ризику як загрози щодо зменшення прибутку бере свій початок у ризик менеджменті, який використовують у банківській сфері для математичної оптимізації кредитного та інвестиційного портфелів. Базовим методом ризик-менеджменту є відмова від ризику, тобто оптимізація прибутку на основі математичного прогнозу невдачі [7, с.9].

Оскільки банки при виборі об'єкта інвестиції використовують базові поняття ризик менеджменту, то не дивно що найбільше інвестують у монополії – гравців на ринку, які вкладають ресурси не в технології, а в поглинання дрібних гравців і орендування технологічно відсталої продукції.

Література

1. Господарський кодекс України. – К., 2003.
2. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций : монография. — М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. — 226 с.
3. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний. – К. : ТОВ "Борисфен-М", 1996. – 317 с.
4. Тепман Л.Н. Риски в экономике / Тепман Л.Н. – М. : Юнити-Дана, 2002. – 101 с.
5. Страхування : підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2008. – 847 с.
6. Хохлов Н.В. Управление риском : учеб. пособие для вузов / Н.В. Хохлов. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. –159 с.
7. Иванов, А.А. Риск-менеджмент : учебно-методический комплекс / А.А. Иванов, С.Я. Олейников, С.А. Бочаров. – М. : Изд. центр ДИНА, 2008. – 87 с.

References

1. Commercial Code of Ukraine. –K, 2003.
- 2.. Shapkyn A.S. Ekonomycheskye y fynansovye rysky. Otsenka, upravlenye, portfel ynvestytsyi: Monohrafiya. — M.: Yzdatelsko-torhovaia korporatsyia «Dashkov y Ko», 2003. — 226 p.
3. Vitlinskyi V.V., Nakonechnyi S.I. Ryzky u menedzhmenti. Kyiv: TOV "Borysfen-M", 1996, 317 p.
- 4.. Tepman L.N. Rysky v ekonomyke. – M.: Yunyty-Dana, 2002. – 101 p.
5. Strakhuvannia: Pidruchnyk / Za red. V.D. Bazylevycha. – K.: Znannia-Pres, 2008. – 847 p.
6. N.V. Khokhlov Upravlenye ryskom: Ucheb. posobyе dlia vuzov. — M.: YuNYTY-DANA, 2001.-159p.
7. Yvanov, A.A. Rysk-menedzhment Uchebno- metodycheskyi kompleks / A.A. Yvanov, S.Ya. Oleinykov, S.A. Bocharov. – M.: Yzd. tsentr DYNA, 2008. – 87p.

Надійшла 13.11.2014; рецензент: д. е. н. Ковальчук С. В.